

דף מט

‘והרי תמורה... תמורה מכה קדשים קא אתיא’ – כבר דנו האחרונים בגדר חלות התמורה, האם היא מוגדרת כקדושה הנמשכת מכה הקרבן הראשון [וכאילו עשייתו חלה, כעין חילול הקדש, אלא חידשה תורה שגם הראשון נשאר בקדושתו], או שמא היא קדושה חדשה שהטילה תורה. ויש שהביאו להוכיח מכאן כפי הצד הראשון, ממה שאמרו ‘תמורה מכה קדשים אתיא’. ואולם דחו שהכוונה רק לומר שבא על ידי הקדושה הראשונה, אך אינו מוכח שהיא קדושה נמשכת (ע’ בזה בקובץ שעורים ח”ב מד; קהלות יעקב בכורות יז; תמורה יד).

‘דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש אי אתה רשאי להחזירו לכללו עד שיחזירנו הכתוב לכללו בפירושו’ – התוס’ (כאן וביבמות ז) כתבו שאין נקרא ‘דבר החדש’ לענין זה, אלא אם הוא מנוגד לכללו, אבל אם יצא מן הכלל להוסיף עליו דין מסוים, אינו ‘דבר החדש’. ויש מי שכתב שדבר זה שנוי במחלוקת תלמוד דידן ותורת כהנים (ע’ קרן אורה). ויש שכתבו שמודיים התוס’ בדין שהוא חדש לגמרי ואינו קיים בשאר מקומות – נחשב ‘דבר חדש’ הגם שאינו סותר לכלל אלא מוסיף עליו. (ע’ צאן קדשים וחדושי הנצי”ב כאן; חדושי ר’ עזריאל יבמות ז. וע”ע בשפת אמת שצידד לומר שכל דבר שאינו ברוב הקרבנות, כגון מתן בהונות או לחם (בתודה), נחשב ‘דבר החדש’).

‘אם כן נכתוב בהאי ולא נכתוב בהאי’ – קצת קשה, אם כן מאין נדע צפון בקבלה, הרי ולקח מדם שנאמר באשם מצורע אינו מדבר בקבלת כלי לזרוק הדם על המזבח אלא בקבלת יד ליתן על המצורע? ונראה, כיון שכל עיקר דין מתן דם באשם מצורע נלמד רק מחטאת, אם כן כל דיני קבלת הדם דינם כחטאת, ומכאן לדין צפון בקבלה, גם לעיכובא וגם לאדם המקבל (שפת אמת).

(ע”ב) ‘אי אקשיה לחטאת ולא אקשיה לעולה הוה אמינא חטאת מהיכן למדה, מעולה, דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש’ – מבואר בגמרא שאף על פי שמפורש בתורה ‘שחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאת...’ אין זה נחשב כדין המפורש במקומו, אלא כ’דבר הלמד בהקש’. [וע’ בגמרא לעיל מה. ד’במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת’ קרי ליה ‘אתי ליה מדרשא’]. מבואר שיש חידוש מסוים במקור שלמד ממנו רבינא לזה של רבא. ואפשר שלכך רבינא לא אמר כרבא – כדי ללמוד שגם כשהקש מפורש בתורה, אין למדים מן הלמד. כן כתב בספר קרן אורה. וכתב עוד שאפשר שרבא לא למד מכאן, לפי שהוצרך לדרשא אחרת, כמו שדרשוהו בתורת-כהנים.

ויש מקום לומר שלדעת רבא אליבא דאמת אכן אין זה נחשב ‘למד מן הלמד’ כיון שמפורש בתורה. וע”ע להלן. ובחדושי ר’ אריה לייב מאלין (במכתב שבסוף ח”ב) האריך בענין זה וכתב שדין ‘צפון’ אינו רק דין כללי בקדשי קדשים, אלא קיים דין פרטי של ‘צפון’ בכל קרבן בפני עצמו, וכשאמרה תורה בחטאת שתישחט במקום העולה, משמעות הדבר שבחטאת אין דין עצמי שטעונה צפון, אלא דינה רק להישחט כדין העולה. ולכן אין ללמוד מהחטאת למקום נוסף [וכמו כן החשיבו בגמרא דין ‘צפון’ בחטאת כטפל לגבי עולה, העיקר].

ויש להוסיף בזה טעם, על פי מה שכתוב בספר עלה יונה (לגר”י מרצבך. עמ’ צד) בבאור מדת הקש בתורה, שענינה השוואת הדינים בלבד ולא השוואה במהות הענין [וכן יש באגרות משה (קדשים טו, ג) לענין גזרה-שנה – שאין למדים בה אלא דינים בלבד, ולא טעמים וגדרים]. ופרש שם שגם הקש זה המפורש בתורה, כן גדרו, כי ענין ה‘צפון’ שבעולה ובחטאת שונים במהותם ובטעמם; בעולה, עכ”פ בעולת התמיד, נאמר בתורה הטעם: ‘ליום’ – נגד השמש הזורחת בדרום [ולכן עולת הבוקר בצפון מערב ושל ערב בצפון מזרח], ואילו צפון שבחטאת [ומסתמא גם האשם], אמרו חכמים (סוטה לב). הטעם, כדי שלא

לקבוע לה מקום לעצמה, שלא לבייש את החוטא, שיסברו עולה הוא מקריב. הרי שבדין שוים הם העולה והחטאת אבל לא במהות הענין וטעמו.

ולפי זה אכן מוסבר שאין ענין עצמי שהחטאת טעונה צפון, אלא עיקר דינה להיות 'במקום העולה', ומוטעם לפי זה מדוע אין כאן אלא היקש. וע"ע טעם בספר חרושים ובאורים מנחות נו.

לפי האמור מיושבת קושיית השפת-אמת על מה שאמרו שאילו היה מקיש רק לחטאת, הייתי אומר שלמדים מן הלמד. והקשה, הלא גם אם ננקוט אין למדים מן הלמד, הרי כאן כתוב במפורש לעשותו במקום החטאת וכיצד שייך לעשות להפך מן הכתוב [ותירצו להעמיד את ההקש לדבר אחר באם אינו ענין] – צ"ב לכאורה, הלא אין שייך לסתור את המפורש] – ואולם הכוונה היא, היות וגדר ויסוד הדין בחטאת הוא לשחטה במקום העולה, ולא מדין 'צפון' מצד עצמו, כנ"ל – אם אכן היה כתוב לשחוט האשם במקום החטאת, היינו למדים מכאן לכל שאר ההקשים שניתן ללמוד מן הלמד, כלומר, גם דין המועתק ממקום אחר, ניתן להעתיקו הלאה.

'דבא אמר מהכא, דכתיב כאשר יורם משורר זבח השלמים למאי הלכתא... משום דבעי אגמורי וותרת הכבד ושתי הכליות מפר העלם דבר של צבור לשעירי עבודת כוכבים ובגופיה לא כתיב...'

– תמה בשפת אמת: מנין כל זה, הלא כיון שרבא לומד מכאן שדבר הלמד בהקש אינו חוזר ומלמד בהקש, אם כן יש לומר בפשיטות שלכך הוצרך לכתוב בפרשת כהן משוח 'כאשר יורם... הגם שכתוב בו וותרת ושתי כליות בהדיא – כיון שלמדים פה העלם-דבר מפר כהן-משוח, לכן הוצרך לכפול הדברים, ללמדנו שאין ללמוד למד מן הלמד, שאילו כן היה די לכתוב 'כאשר יורם' ותו לא. ואם כן קשה מנין לומר אם אינו ענין לגופו, וללמד על שעירי עבודת כוכבים. 'וצע"ג'. [יש להעיר שבפירושו החזקוני על התורה (ויקרא ד, י) מובא שכדי ללמוד לפר העלם דבר צריך לכתוב הרמת אימורים בפר כהן משיח עצמו, שאל"כ לא נוכל ללמוד לפר העלם. ולא הזכיר כלל שעירי ע"ו. וצ"ע].

ולפי מה שנתבאר לעיל בסמוך היה מקום לומר שרבא כשכתבה תורה במפורש 'כזה כך זה' – אין זה בכלל 'דבר הלמד' ובוה חלוק על רבינא. נמצא אם כן שם'כאשר יורם... ניתן ללמוד למקום אחר, שאין זה נחשב 'דבר הלמד'.

אך תירוצו זה ליתא, שכל האמור לעיל הוא רק ביחס ללמד האחרון, שכאשר מפורש בו בכתוב להשוותו – אפשר שאינו נחשב 'למד מן הלמד' לרבא, אבל אם הלמד הראשון בלבד מוקש בפירושו למלמד, ודאי נחשב הוא כ'למד' ואין למדים ממנו, כמבואר בהמשך הסוגיא לענין גזרה-שוה ובנין-אב. ולא משמע שרבא חולק על כך. וראיה ברורה לזה, שהרי רבא עצמו אמר להלן (נה). שחטאת הנלמדת מעולה בהיקש, אינה חוזרת ומלמדת בהיקש.

'אמר ר' יוחנן: בכל התורה כולה למידין למד מן הלמד, חוץ מן הקדשים, שאין דנין למד מלמד'
– שהרי כל אותן ילפותות שאין למדים מן הלמד – בקדשים נאמרו, וחולין מקדשים לא ילפינן (ע' נויר לו: חולין פה).

דף נ

הערות ובאורים

'דבר הלמד בהיקש מהו שילמד בבנין אב' – אף על פי שמדת 'בנין אב' כחה חלש מ'גזרה שוה' שהרי אין משיבין על גזרה שוה, ואם כן הלא דברים קל וחומר; ומה גזרה שוה החזקה, אינה נלמדת בדבר הלמד מהקש, בנין אב לא כל שכן? – מכל מקום יש צד לומר שבנין אב כשאין לו פירכא, עדיף מגזרה שוה בדבר שיש לו פירכא (קרן אורה).

ד. אין ללמוד פסח מעולה ומחטאת להצריך בו 'צפון' – שכן קדשי קדשים.

ה. לפי הסבר אחד בגמרא, ניתן ללמוד עולה מחטאת לענין 'צפון' שמעכב, היות ועיקר דין צפון שבחטאת הוא מהשוואתו לעולה, והואיל ומכוחה הוא בא, לא יהא הלמד חמור מן המלמד. לפי הסבר אחר אפשר שאין ללמוד עולה מחטאת, שכן החטאת מכפרת על חייבי כריתות.

עו. א. וי"ו המקשרת בין פרשיות – האם היא באה להקיש שתי הפרשיות זו לזו, לדעת הכל?
ב. גזרה שוה והקש, מה עדיף?

א. וי"ו המקשרת בין הפרשיות, באה להקישם, שהו"ו מוסיף על ענין ראשון וילמד תחתון מעליו ועליון מתחתון. ואמרו שהדבר מוסכם הן על רבי עקיבא הן על חכמים.

ב. גזרה שוה והקש – אמרו בסוגיתנו שהקש עדיף. [ואולם כדי לקיים הגזרה-שוה במלואה, אמרו חכמים ללמוד תחתון מעליון בלבד ולא עליון מתחתון].

התוס' כתבו בתירוץ אחד, שזו שהקש עדיף היינו רק לומר שאין לבטל ההקש לגמרי, אף על פי שעל ידי כן תידרש הגזרה-שוה למחצה, אבל אם ההקש יכול להילמד לדבר אחר – גזרה שוה עדיפה, לדרשה במלואה. ובתירוצם השני משמע שבכל אופן הקש עדיף (וע"ע בשטמ"ק).

דין אשם תלוי בספק מעילה; שווי דמי הקרבן באשמות למיניהם – נתבארו בכריתות כב.

דף מט

עז. א. האם מצאנו טפל חמור מן העיקר – כלומר דבר הבא מכח דבר אחר או נלמד ממנו, ויש בו דינים חמורים יותר מהדבר שממנו הוא בא?

ב. קרבן אשם, מניין שהוא טעון 'צפון' בשחיטתו ובקבלת דמו?

ג. דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש, האם ניתן ללמוד מן הכלל אל הכללי?

א. אמרו בגמרא (רבינא בבאור דברי רב אדא בר אבהו) שלא מצאנו טפל חמור מן העיקר. ולכך חטאת שהוקשה בכתוב לעולה לדין 'צפון', כיון ש'צפון' מעכב בה, ודאי שגם בעולה – המלמד – מעכב. (ואולם לפי האבעית אימא' יש מקור אחר לדבר. ולפי"ז יתכן ומצינו טפל חמור מן העיקר).

ומה שהלקוח בכסף מעשר-שני שנטמא אין לו פדיון לר' יהודה, (וכשהוא טהור אין לו פדיון לדברי הכל. עתוס' כאן ובפסחים לח. וע"ש במהרש"א שאין הדבר מוסכם) – לא משום שחמור יותר מן המעשר עצמו, אלא שאין קדושת המעשר חמורה דיה להתפס בה פדיונו.

וכן בדין התמורה; חלה קדושת הגוף על בעל מום קבוע כשעשאו תמורה, הגם שאין קדוה"ג חלה בשאר מקדיש בעל מום קבוע, והלא התמורה באה מכח הקדש ראשון וכטפלה אליה היא – לא משום חומרת התמורה, אלא אדרבה, היות והתמורה נעשית מכח דבר שכבר קדוש, היא הנותנת שחלה על בעל מום, משא"כ שאר הקדש שלא בא מכח הקדש.

מותר הפסח טעון סמיכה ונסכים ותנופה, שלא כפסח – לפי שנעשה 'שלמים' ואינו נחשב כ'טפל' לפסח. וכן לענין מעשר בהמה; אחד-עשר שקראו עשירי – כל דיני שלמים עליו, וטעון סמיכה ונסכים ותנופה, ואינו 'טפל' למעשר-בהמה (עפ"י תוס'). וכן אתה אומר במותר אשם שקרב עולה (ע' קרן אורה).

ב. למדנו ששחיטת האשם בצפון שנאמר במקום אשר ישחטו את העלה ישחטו את האשם. קבלת הדם מושחטו את האשם, ואת דמו... – במקום שחיטתו תהא קבלת דמו. ומיתור ואת למדים שגם המקבל צריך שיהא בצפון.

ומנין שהצפון מעכב – מהכפלת הדין באשם מצורע. ואע"פ שנצרך לכתוב שם כדי להחזירו לכללו, מפני שיצא לידון בדבר החדש [והרי אין די לכתוב רק שם – למאן דאמר שאין ללמוד ממנו אל הכלל] – מכך שכתוב שם כחטאת האשם (והיה די ב'כחטאת' בלבד), הרי שנה עליו הכתוב לעכב. (ועתוס' ג: ד"ה אלא).

ג. דבר שיצא מן הכלל לידון בדבר החדש, אי אתה יכול להשוותו לגבי שאר דברים אל הכלל, עד שיחזירנו הכתוב בפירושו לכללו. ואולם ללמוד ממנו אל הכלל (דברים אחרים, אך לא ללמוד אותו דבר חדש שיצא אליו. רש"י ותוס') – נחלקו החכמים אם אפשר הדבר.

פרשו התוס', אין נקרא 'דבר החדש' אלא דבר המנוגד לכלל, אבל אם רק מוסיף דין שאינו אמור בכלל, אין נחשב 'דבר החדש'. וי"ח.

דפים מט – נא

עח. מהם כללי 'למד מן הלמד' בקדשים?

דבר הלמד בהקש – אינו חוזר ומלמד בהקש. (נחלקו רבינא ורבא על מקורו של כלל זה – אם מאשם מצורע אם מהקטרת חלבי השלמים). ולא בגזרה שוה (ר' יוחנן – מדין צפון דאשם). אבל חוזר ומלמד בקל וחומר (מדנתא דבי ר' ישמעאל. לעיל מא). ולענין בנין אב – לא נפשט הדבר.

דבר הלמד בגזרה-שוה; לרב פפא (ורבינא) – חוזר ומלמד בהקש. ואילו למר זוטרא בריה דרב מרי – אין ראייה. וחוזר ומלמד בגזרה שוה (מדרמי בר חמא – סולת ברקיקין, או מדרבא – ניתוח ללא הפשט בחטאות פנימיות דיוהכ"פ). ובקל וחומר (קל וחומר מהקש). ואילו בבנין אב – תיקו.

דבר הלמד בקל וחומר; לרב פפא, חוזר ומלמד בהקש (ק"ו מג"ש). למר זוטרא – תיקו. בגזרה שוה – חוזר ומלמד (ק"ו מג"ש). וכן בקל וחומר (ק"ו מהקש. וזהו ק"ו בנו של ק"ו). אבל בבנין אב – לא נפשט.

דבר הלמד בבנין אב; למסקנא פשטו רק דבר אחד – שחוזר ומלמד בבנין אב. בשאר המדות – לא פשטו.

נחלקו אמוראים אם הקובע לענין כל זה הוא הדבר הלמד או המלמד [הראשון], שאם הוא חולין – ניתן ללמוד מן הלמד ממנו.

כל זה אמור בקדשים, אבל בחולין למדים [וכדין פריחה בכולו בנגעי בגדים, ועוד].

דף נא

עט. מה דרשו חכמים מהמקרא אל יסוד מזבח העלה אשר פתח אהל מועד?